

กระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า
ในจังหวัดตาก

THE PROCESS OF ILLEGAL IMMIGRATION OF BURMESE MIGRANT WORKERS
IN TAK PROVINCE

จิรวัดน์ อยู่สนธิ¹ และไพศาล เครือแสง²

Jirawat Yusanit¹ and Paisarn Khruesang²

นักศึกษาลัทธิรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์¹
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครสวรรค์²

Student, Master of Political Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University¹

Assistant Professor Dr., Lecturer, Political Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University²

E-mail: ¹Jirawat.y@my.nsruc.ac.th; ²Phisarn.k@nsru.ac.th

Received 15-02-2026; Revised 08-04-2026; Accepted 27-04-2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในจังหวัดตาก และ 2) เพื่อศึกษากระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในจังหวัดตาก การศึกษาใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 40 คน ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น จำนวน 20 คน และแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ที่ในอดีตเคยผ่านการหลบหนีเข้าเมือง เข้ามาทำงานในประเทศไทย จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือการสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดประชุมสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์และจำแนกข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า 1) บริบทการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดตาก พบว่า จังหวัดตากมีลักษณะชายแดนธรรมชาติที่หลากหลาย เช่น แม่น้ำ ป่าเขา และชุมชนชายแดน ทำให้เกิดช่องทางลักลอบเข้าเมืองในหลายอำเภอ โดยเฉพาะพื้นที่ติดกับเมียวดี ด้านเศรษฐกิจและสังคม แรงงานพม่าสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้ดีจากความใกล้ชิดทางชาติพันธุ์และวิถีชีวิตชายแดน อีกทั้งยังเป็นกำลังสำคัญในภาคเกษตรและอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ขณะที่ระบบกฎหมายมีข้อจำกัด เช่น ขั้นตอนเอกสารล่าช้า ค่าใช้จ่ายสูง และแรงงานขาดเอกสารต้นทาง ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการลักลอบเข้าเมือง ประกอบกับข้อจำกัดด้านความมั่นคงและความร่วมมือชายแดน ทำให้ควบคุมได้ไม่ทั่วถึง และ 2) กระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดตาก เป็นกระบวนการเชิงเครือข่ายที่มีการจัดการเป็นระบบ แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะต้นทาง แรงงานตัดสินใจเดินทางและ

ติดต่อเครือข่ายนายหน้า พร้อมชำระค่าบริการ ระยะกลางทาง เป็นการลักลอบผ่านช่องทางธรรมชาติ โดยมีผู้นำทางและการลำเลียงหลายรูปแบบเพื่อหลีกเลี่ยงการจับกุม และระยะปลายทาง แรงงานถูกส่งต่อสู่นายจ้าง บางส่วนถูกจำกัดสิทธิและทำงานชดใช้หนี้ ส่งผลให้เกิดการสะสมแรงงานผิดกฎหมายอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: แรงงานต่างด้าว, การลักลอบเข้าเมือง, กระบวนการเข้าเมืองผิดกฎหมาย

Abstract

The objectives of this study were to 1) study the context of illegal migration of Burmese migrant workers in Tak Province, and 2) investigate the process of illegal migration of Burmese migrant workers in Tak Province. This study was qualitative research approach. Data were collected from 40 key informants, consisting of 20 government officials and local leaders, and 20 Burmese migrant workers who had previously entered Thailand irregularly for employment. The instruments for data collection methods included in-depth interviews and focus group discussions. Data were analyzed and categorized using content analysis.

The study findings were as follows: 1) The migration environment of Burmese foreign workers in Tak Province found that Tak Province has a diverse nature of borders, such as rivers, forests, and border communities, creating migration channels in many districts, especially areas adjacent to Myeongda, economically and socially. Myanmar's workforce is able to adapt well to the community due to its ethnic proximity and border lifestyles. It is also a major force in the agricultural and small-scale industries, while the legal system is constrained, such as delayed documentation procedures, high costs and lack of documentation of origin, resulting in incentives to evade the city. Consisting of border security and cooperation constraints, making it uncontrollable throughout, and 2) the process of immigration evasion of Burmese foreign workers in Tak Province is a systematically managed, networked process divided into three phases: the origin phase, the worker's decision to travel and contact the brokerage network. With the payment of the service, the middle distance is an evasion through natural channels, with several forms of guidance and transportation to avoid arrest, and the destination distance, the labor is forwarded to the employer, some rubbed.

Keywords: Migrant Workers, Illegal Migration, Illegal Migration Process

บทนำ

กระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดตากเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง กระบวนการดังกล่าวมักดำเนินการผ่านเครือข่ายที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ แต่มีลักษณะการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การย้ายถิ่นจึงถือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยากจะยับยั้งได้ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีการแข่งขันสูง ซึ่งแรงงานจำนวนมากมองว่าการย้ายถิ่นเป็นความจำเป็นพื้นฐานในการแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในต่างประเทศ เมื่อประชาชนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในประเทศต้นทางได้อย่างมั่นคง ย่อมหาทางย้ายถิ่นไปยังประเทศที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่า การย้ายถิ่นดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบหลากหลายประการ ทั้งการเกิดขึ้นของขบวนการเครือข่ายนายหน้าผิดกฎหมาย ปัญหาการค้ามนุษย์ การเพิ่มขึ้นของอาชญากรรมรูปแบบต่าง ๆ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ความเสี่ยงต่อความมั่นคงของชาติ รวมถึงปัญหาการบริหารจัดการและควบคุมพื้นที่ชายแดนตลอดจนภาวะการว่างงานในประเทศปลายทาง ปัญหาเหล่านี้ยังคงปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มทวีความรุนแรงขึ้นตามจำนวนผู้ย้ายถิ่นที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกรณีของผู้ที่ลักลอบเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย ทั้งนี้ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งมาจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านสามประเทศ ได้แก่ เมียนมา ลาว และกัมพูชา ซึ่งเอื้อต่อการลักลอบเข้ามาได้ง่าย ประกอบกับประเทศไทยมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียบพร้อม และมีความต้องการแรงงานจำนวนมากจากภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม จึงเป็นแรงจูงใจให้เกิดการลักลอบเข้ามาทำงานของแรงงานต่างด้าวเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จังหวัดตากเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความเสี่ยงสูง เนื่องจากมีพรมแดนติดกับรัฐกะเหรี่ยง ประเทศสหภาพเมียนมา เป็นระยะทางยาว และมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อนและแม่น้ำเป็นแนวเขตแดน โดยเฉพาะแนวแม่น้ำเมยที่เอื้อต่อการลักลอบข้ามแดน อีกทั้งยังมีช่องทางและท่าข้ามจำนวนมากส่งผลให้การควบคุมตรวจตราเป็นไปได้ยาก อำเภอสอดจึงกลายเป็นจุดศูนย์กลางสำคัญของการเคลื่อนย้ายแรงงาน โดยแรงงานส่วนใหญ่เดินทางผ่านเมืองเมียวดีและอาศัยเครือข่ายนายหน้าในการประสานงานและจัดการข้ามแดน

บริเวณจุดข้ามชายแดนดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นช่องทางธรรมชาติ เช่น แนวแม่น้ำเมยซึ่งมีลักษณะค่อนข้างแคบและตื้นเขิน ทำให้สามารถลักลอบข้ามมายังฝั่งไทยได้โดยไม่ยากนัก เมื่อแรงงานข้ามมายังฝั่งไทยได้แล้ว นายหน้าของขบวนการมักประสานกับคนในพื้นที่ เช่น กลุ่มชนเผ่าเชื้อสายกะเหรี่ยงหรือม้ง เพื่อทำหน้าที่นำพาเดินลัดเลาะตามเส้นทางป่าเขา โดยใช้การเดินเท้าเพื่อเลี่ยงพื้นที่ตรวจตราและจุดสกัดของเจ้าหน้าที่ เมื่อละผ่านจุดตรวจเหล่านี้ได้แล้ว กลุ่มขบวนการลักลอบจะรับช่วงนำพาเข้าสู่พื้นที่ชั้นในโดยใช้การขนส่งทางรถยนต์เป็นหลัก กระบวนการดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นขั้นตอน มีการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างเป็นระบบ ทำให้ยากต่อการเข้าถึงและสกัดกั้น นอกจากนี้ยังสะท้อนว่าการผลักดันผู้ลักลอบหลบหนีเข้าเมืองกลับประเทศต้นทางไม่ใช่เรื่องง่ายตามที่คาดคิด

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสนใจและอยากศึกษากระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดตาก เนื่องจากการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดตาก มีการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองมาจำนวนมากที่สุด สาเหตุจากปัญหาทางการเมืองในประเทศพม่า งานวิจัยนี้เพื่อศึกษาบริบทและกระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมือง และนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการป้องกันและแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง ในจังหวัดตาก ให้ได้ประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในจังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษากระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในจังหวัดตาก

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องกระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดตาก โดยมีการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

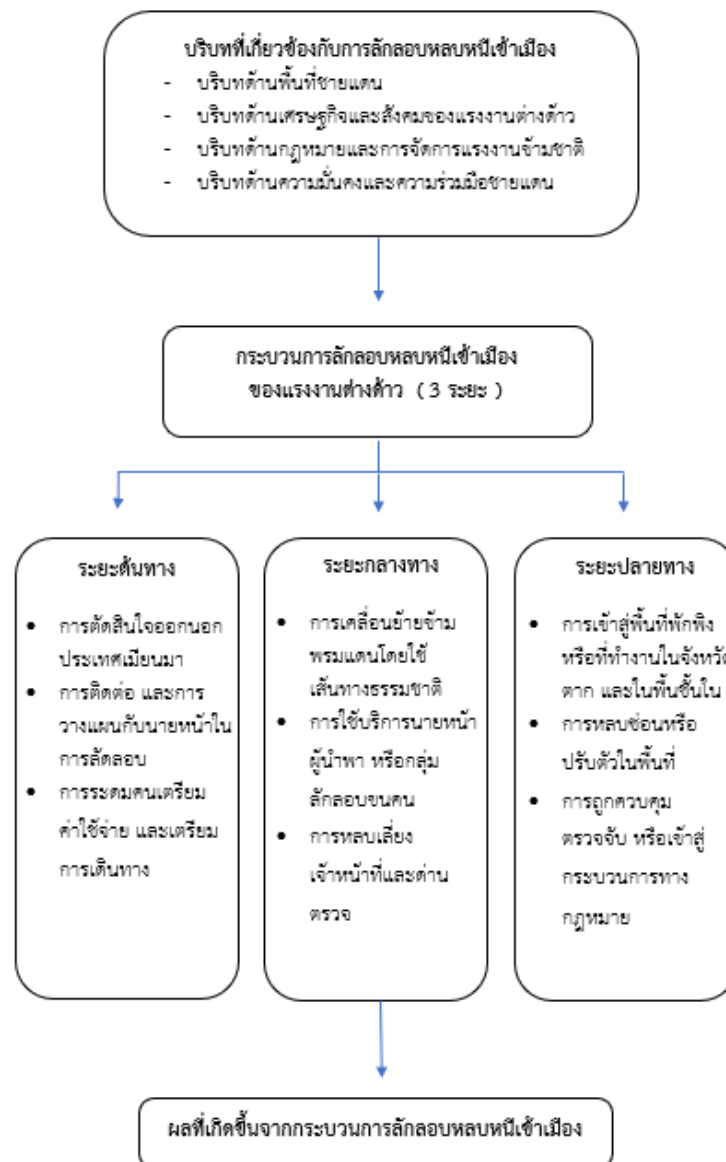
แนวคิดเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าว “แรงงานต่างด้าว” ในบริบทของประเทศไทย หมายถึง บุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทยซึ่งเข้ามาประกอบอาชีพภายในประเทศ เพื่อแลกกับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนจากนายจ้างในประเทศไทย (พระราชบัญญัติการทำงานของแรงงานต่างด้าว, 2551; วิลาศ เสาวภา, 2551; International Labour Organization, 2000; สิริโสม พรหมโสม, 2558)

แนวคิดที่เกี่ยวกับการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว กล่าวโดยสรุปประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีลักษณะภูมิประเทศและที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการเป็นศูนย์กลางด้านคมนาคมและการเชื่อมโยงระหว่างประเทศ ด้วยพรมแดนทางบกและทางน้ำที่ยาวรวมถึงชายฝั่งทะเลทั้งฝั่งอ่าวไทยและทะเลอันดามัน ส่งผลให้ประเทศไทยมีทั้งโอกาสทางเศรษฐกิจและความท้าทายในด้านความมั่นคง โดยเฉพาะปัญหาการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยเป็นจุดหมายของแรงงานต่างด้าว ได้แก่ การมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวและการเป็นศูนย์กลางการเดินทาง ค่าครองชีพที่ไม่สูงมาก และความต้องการแรงงานในภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ ส่งผลให้มีแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานอย่างถูกกฎหมายเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันก็เกิดการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายควบคู่กันไป ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งจากการใช้ช่องทางธรรมชาติ เช่น การเดินผ่านป่าและแม่น้ำบริเวณชายแดน หรือการใช้เอกสารปลอมผ่านด่านตรวจคนเข้าเมือง ด้วยความยาวของพรมแดนที่ติดกับหลายประเทศ ได้แก่ เมียนมา ลาว กัมพูชา และมาเลเซีย รวมถึงพื้นที่ชายแดนที่เป็นป่าทึบหรือห่างไกลจากการควบคุมของรัฐ ทำให้เกิดช่องโหว่ในการลักลอบเข้าเมือง

แนวคิด ทฤษฎี การย้ายถิ่น การย้ายถิ่น เป็นการเคลื่อนย้ายของประชากรจากพื้นที่หนึ่งเพื่อไปตั้งถิ่นพำนัก ณ อีกพื้นที่หนึ่ง ในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง คำว่า “ผู้อพยพ” (Migrant) องค์การสหประชาชาติ (United Nations) (บุญคง หันจางสิทธิ์, 2540: 251) ได้ให้คำจำกัดความว่า เป็นผู้ซึ่งเปลี่ยนแปลงที่อยู่เดิมจากพื้นที่หนึ่งไปอาศัยในพื้นที่ใหม่ที่ไกลจากที่อยู่เดิมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (A migrant was defined as a person who has changed his usual place of residence in specific area to another place in which a minimum distance is covered during a particular time period) และ Harris and Sabot, 1982 (อ้างใน อำนาจ นิลวิไล, 2543: 13) ได้ให้ความหมายของการย้ายถิ่น (Migration) ว่า เป็นการเคลื่อนย้ายของประชากรเชิงภูมิศาสตร์ (Geographical Move) ในการแสวงหางานทำ โดยการตัดสินใจในย้ายถิ่นที่สมเหตุสมผลนั้น จะเกิดขึ้นเมื่อผู้อพยพคาดว่าผลที่จะได้รับจากการย้ายถิ่น (Expected Gains) จะเกิดขึ้นมากกว่าต้นทุนที่ต้องเสียไป (Expected Costs)

แนวคิดเกี่ยวกับบริบทเชิงพื้นที่ชายแดน การศึกษาของ Jimenez (2003) พบว่าชุมชนที่มีการทำเหมืองแร่ในประเทศชิลี มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปตามกิจกรรมและความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเหมืองแร่มีวิธีการปฏิบัติตัวและตอบโต้กันที่ทำให้พื้นที่นั้นมีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา พื้นที่ในลักษณะนี้มีได้เกิดขึ้นจากสภาพทางภูมิศาสตร์ แต่ปรากฏขึ้นจากปฏิบัติการของผู้คนที่เปลี่ยนแปลงและไม่หยุดนิ่ง (processuality) (Massey, 2008) การเคลื่อนที่ของผู้คนภายใต้กิจกรรมทางสังคมที่เปลี่ยนไปทำให้เห็นการเชื่อมโยงของพื้นที่หลายแบบ บริเวณที่เป็นพื้นที่ชายแดนจึงเต็มไปด้วยเครือข่ายของปฏิบัติการที่ไม่คงที่ เครือข่ายเหล่านี้มิได้มีขอบเขตที่ชัดเจน แต่เคลื่อนที่ไปตามเหตุการณ์สังคม ดังที่ Demetriou (2007) กล่าวว่าเหตุการณ์สังคมบ่งบอกถึงช่วงเวลาที่ต่างกันและสะท้อนแบบแผนของอำนาจที่ผู้กระทำการประเภทต่าง ๆ เข้าไปเกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดการวิจัย



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษากระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดตาก ผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น จำนวน 20 คน และแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าที่ในอดีตเคยผ่านการหลบหนีเข้าเมือง เข้ามาทำงานในประเทศไทย จำนวน 20 คน รวมทั้งหมด 40 คน การศึกษานี้ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกเจ้าหน้าที่รัฐและผู้นำท้องถิ่นที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการควบคุมหรือแก้ไขปัญหาการลักลอบเข้าเมือง และแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าที่เคยมีประสบการณ์หลบหนีเข้าเมืองในอดีต

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้ศึกษาได้กำหนดเครื่องมือตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ แบบสัมภาษณ์ เพื่อศึกษากระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดตาก ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่ 2 บริบทการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในจังหวัดตาก และส่วนที่ 3 กระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในจังหวัดตาก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบริบทการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในจังหวัดตาก เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 20 คน โดยเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในจังหวัดตาก การเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ 2.1) กลุ่มแรงงานต่างด้าวลักลอบหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ผู้ศึกษาใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) กับแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ที่ในอดีตเคยผ่านการหลบหนีเข้าเมือง เข้ามาทำงานที่ประเทศไทย จำนวน 20 คน 2.2) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ จัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า ในจังหวัดตาก ทั้งนี้ การประชุมสนทนากลุ่มไม่มุ่งเน้นการเก็บข้อมูลด้านบริบทเพิ่มเติม แต่เป็นการใช้เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง (Data Validation) และเสริมความเข้าใจในลำดับขั้นตอนและกลไกการลักลอบ จากมุมมองเชิงปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดตากโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) และการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ทำการวิเคราะห์และจำแนกข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) จากการทบทวนวรรณกรรมร่วมกับการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อหาลักษณะเฉพาะ ปัญหา และความต้องการการสังเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล 2) จัดระบบข้อมูล และใช้การจำแนก เป็นการนำข้อมูลที่ได้นำมาจำแนกและจัดหมวดหมู่ข้อมูลให้เป็นระบบ 3) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปร่วมกันของเรื่องนั้น และ 4) นำเสนอข้อมูลเป็นข้อความแบบบรรยาย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1. บริบทด้านพื้นที่ชายแดนของจังหวัดตากมีบทบาทสำคัญต่อรูปแบบและความต่อเนื่องของการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่า เนื่องจากจังหวัดตากมีพรมแดนธรรมชาติที่ทอดยาวตามแนวแม่น้ำเมย ซึ่งเชื่อมโยงหลายอำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่สอด อำเภอพบพระ อำเภอแม่ระมาด และอำเภอท่าสองยาง โดยลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าเขา ลำห้วย และพื้นที่ชุมชนชายแดน ทำให้เกิดช่องทางการเดินข้ามแดนจำนวนมาก ทั้งทางน้ำ ทางป่า และเส้นทางชุมชน ขณะเดียวกันพื้นที่ชายแดนบางจุดมีความใกล้ชิดทางเศรษฐกิจและสังคมกับเมืองเมียวดีของเมียนมา ส่งผล

ให้เกิดการเคลื่อนไหวข้ามแดนอย่างต่อเนื่อง จากผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่รัฐในทั้งสี่อำเภอ พบว่าพื้นที่ชายแดนของแต่ละอำเภอมีลักษณะเฉพาะที่เอื้อต่อการลักลอบ เช่น (1) อำเภอแม่สอด มีเส้นทางรองจำนวนมากเลียบแม่น้ำเมยและแนวป่า โดยเฉพาะบริเวณแม่ปะ มหาวัน และท่าสายลวด ซึ่งเป็นจุดเคลื่อนไหวหลักของแรงงานต่างด้าว แม้จะมีจุดผ่านแดนถาวร 2 แห่ง แต่เส้นทางธรรมชาติยังถูกใช้มาก เพราะเสี่ยงการตรวจของเจ้าหน้าที่รัฐ (2) อำเภอพบพระ มีช่องทางธรรมชาติผ่านเขาและลำห้วยจำนวนมาก โดยเฉพาะบริเวณบ้านช่องแคบและคีรีราษฎร์ ซึ่งเชื่อมต่อไปยังอำเภอแม่สอดและวังเจ้า ทำให้เป็นเส้นทางที่ผู้นำพาใช้ส่งแรงงานเข้าสู่พื้นที่ชั้นใน (3) อำเภอแม่ระมาด มีจุดลักลอบสำคัญบริเวณบ้านน้ำดิบ บอนหวานและบ้านตือลือ ซึ่งเชื่อมโยงไปยังเส้นทาง 1175 และเส้นทางสู่อำเภอท่าสองยาง แรงงานมักเดินทางกลางคืนเพื่อหลบหนีการตรวจ และ (4) อำเภอท่าสองยาง มีภูมิประเทศป่าเขาทึบและท่าข้ามธรรมชาติหลายจุด โดยเครือข่ายนายหน้ามักนำแรงงานขึ้นฝั่ง จากนั้นเดินเท้าเข้าป่าก่อนเชื่อมต่อถนนสายหลักมุ่งหน้าไปอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ที่ 2. กระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานพม่าในจังหวัดตากเป็นกระบวนการที่เชื่อมต่อกันตั้งแต่ ระยะต้นทาง–กลางทาง–ปลายทาง โดยมีโครงสร้างแบบเครือข่ายที่ทำงานเป็นระบบและมีความยืดหยุ่นสูงต่อมาตรการปราบปรามของรัฐ ทั้งจากข้อมูลแรงงานและเจ้าหน้าที่รัฐสามารถสรุปภาพรวมดังนี้ (1) ระยะต้นทาง แรงงานตัดสินใจเดินทางจากเมียนมาเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจความไม่มั่นคงทางการเมือง และความขัดแย้งภายในประเทศ ประกอบกับแรงดึงดูดจากฝั่งไทยที่มีความต้องการแรงงานสูง และมีเครือข่ายรองรับในพื้นที่ชายแดนจังหวัดตาก เช่น อำเภอแม่สอด แม่ระมาด พบพระ และท่าสองยาง แรงงานมักชำระเงินให้นายหน้าเพื่อจัดการเดินทางทั้งหมด โดยเครือข่ายนายหน้ามีโครงสร้างชัดเจน แม้ไม่เป็นทางการ แต่ทำงานอย่างเป็นระบบ (2) ระยะกลางทาง การลักลอบข้ามแดนใช้ช่องทางธรรมชาติ เช่น ริมแม่น้ำเมย เส้นทางป่า และช่องเขา โดยมีผู้นำทางท้องถิ่นและการขนส่งต่อด้วยรถที่ดัดแปลงเพื่อลดการตรวจจับ แรงงานเผชิญความเสี่ยงทั้งการจับกุม การรีดไถ และการถูกทอดทิ้งหากถูกผลักดันกลับ เครือข่ายสามารถจัดการนำเข้าใหม่ สะท้อนลักษณะการดำเนินงานแบบเครือข่ายธุรกิจที่แบ่งบทบาทชัดเจนและปรับเปลี่ยนเส้นทางตลอดเวลา และ (3) ระยะปลายทาง เมื่อเข้าสู่พื้นที่ชั้นใน แรงงานจะถูกส่งต่อให้นายจ้างตามข้อตกลง หลายรายถูกจำกัดเสรีภาพ ยึดเอกสาร และต้องทำงานใช้หนี้ค่าลักลอบ โดยส่วนใหญ่เข้าสู่ภาคเกษตร โรงงานขนาดเล็ก หรือถูกส่งต่อไปจังหวัดอื่น มีการพักรวมในแคมป์ปิดเพื่อหลีกเลี่ยงการตรวจสอบ ส่งผลให้เกิดแรงงานผิดกฎหมายสะสม และเอื้อต่อการดำรงอยู่ของเครือข่ายลักลอบอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

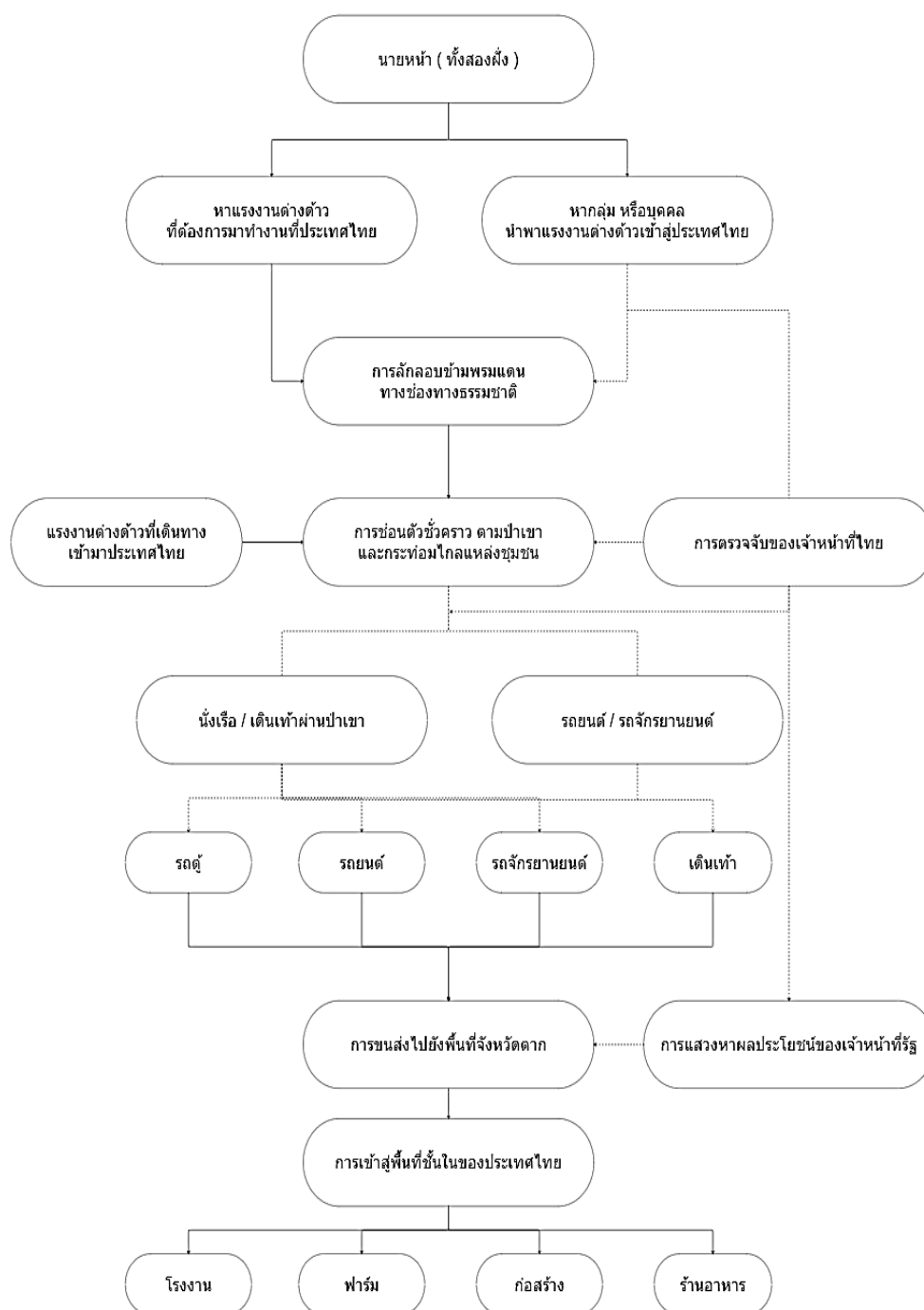
ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า บริบทของจังหวัดตากในฐานะพื้นที่ชายแดนมีลักษณะภูมิประเทศที่หลากหลาย ทั้งป่าเขา ลำห้วย และชุมชนริมพรมแดน ส่งผลให้เกิดช่องทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการลักลอบเข้าเมือง โดยเฉพาะบริเวณที่มีความใกล้ชิดกับเมืองเมียวดี ประเทศ

เมียนมา การเคลื่อนไหวข้ามแดนจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและยากต่อการควบคุม สอดคล้องกับการศึกษาของ NaBhaddalung & Pailoplee (2024) ซึ่งใช้ระบบ GIS วิเคราะห์เส้นทางชายแดนไทย–เมียนมา และระบุว่าอำเภอแม่สอดเป็นจุดเข้าเมืองหลักของผู้พลัดถิ่น เนื่องจากข้อจำกัดด้านภูมิประเทศและศักยภาพการลาดตระเวน นอกจากนี้ งานวิจัยด้านสุขภาพชายแดน รวมถึงข้อมูลของ SMRU (Shoklo Malaria Research Unit) ยังสะท้อนให้เห็นว่าการเคลื่อนย้ายประชากรข้ามชาติในพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะกลับไป-มาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อการเข้าถึงบริการสาธารณสุข และสร้างพลวัตประชากรที่เชื่อมโยงสองฝั่งประเทศอย่างใกล้ชิด ในมิติด้านเศรษฐกิจและสังคม ผลการศึกษาพบว่าความต้องการแรงงานในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ประกอบกับความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์และเครือญาติระหว่างสองประเทศ เอื้อต่อการปรับตัวและกลมกลืนของแรงงานต่างด้าวในชุมชนท้องถิ่น แม้จะประสบปัญหาด้านเอกสารและสิทธิแรงงานก็ตาม ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Castles & Miller (2009) ที่อธิบายว่าการอพยพระหว่างประเทศเป็นผลจากโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ ซึ่งเชื่อมโยงกับเทคโนโลยี เศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ ความเหลื่อมล้ำ และความขัดแย้งระหว่างประเทศ การเคลื่อนย้ายแรงงานจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างเศรษฐกิจโลก ขณะเดียวกันรัฐมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและผลลัพธ์ของการอพยพ ทั้งในด้านความมั่นคง การจัดการแรงงานผิดกฎหมาย และการพัฒนาในประเทศ ต้นทางและปลายทาง ด้านกฎหมายและการจัดการแรงงาน แม้รัฐไทยจะมีมาตรการภายใต้ระบบ MOU และศูนย์บริการเบ็ดเสร็จเพื่ออำนวยความสะดวกในการนำเข้าแรงงาน แต่ผลการศึกษาพบอุปสรรคสำคัญได้แก่ ความล่าช้าในการออกเอกสาร ต้นทุนที่สูง และปัญหาการขาดเอกสารต้นทางของแรงงานจำนวนหนึ่ง ซึ่งกลายเป็นแรงจูงใจให้เลือกใช้ช่องทางไม่เป็นทางการ สถานการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานของ IOM (2024) และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2564) ที่ระบุว่าระบบ MOU มีต้นทุนสูงและมีบทบาทของนายหน้าที่ไม่ได้รับอนุญาต ขณะที่วิทยานิพนธ์ของ ผกาวัดี เมืองมูล (2560) ชี้ให้เห็นว่าบริษัทจัดหางานและนายหน้าเป็นตัวกลางสำคัญในกระบวนการนำเข้าแรงงาน ซึ่งบางกรณีสร้างภาระค่าใช้จ่ายและขั้นตอนที่ซับซ้อนแก่แรงงาน ท้ายที่สุด ในมิติด้านความมั่นคงและความร่วมมือชายแดน ผลการศึกษาพบว่าฝ่ายไทยต้องรับภาระหลักในการควบคุมแนวชายแดนที่มีความยาวและภูมิประเทศซับซ้อน ขณะที่ความร่วมมือกับเมียนมาถูกจำกัดจากความไม่มั่นคงทางการเมือง ส่งผลให้เกิดช่องว่างในการป้องกันแรงงานผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ และโรคติดต่อข้ามพรมแดน แนวชายแดนที่มีลักษณะพร่องหรือควบคุมได้ยากจึงเอื้อให้เครือข่ายลักลอบและนายหน้าที่ไม่ได้รับอนุญาตดำเนินกิจการได้ง่ายขึ้น แรงงานข้ามชาติที่เข้าสู่ระบบดังกล่าวจึงมีความเสี่ยงต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบและละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน (2568) ที่ชี้ว่าความไม่เสถียรทางการเมืองและความพร่องของ

ชายแดนเป็นอุปสรรคต่อการประสานงานและการควบคุมการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสรุป บริบทชายแดนจังหวัดตากสะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยด้านพื้นที่ เศรษฐกิจ-สังคม กฎหมาย และความมั่นคง ที่เกี่ยวพันกันเป็นระบบ และจำเป็นต้องได้รับการบริหารจัดการอย่างบูรณาการทั้งในระดับชาติและระดับชายแดน เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนและรอบด้าน.

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการลักลอบเป็นระบบ เครือข่ายหลายชั้น ตั้งแต่ระยะต้นทาง ระยะกลางทาง ระยะปลายทาง มีบทบาทชัดเจนของนายหน้า ผู้นำพา คนขับรถ และผู้ว่าจ้างในปลายทาง มีลักษณะเป็นเครือข่ายหลายชั้น เส้นทางลักลอบมีความยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนได้ตามมาตรการรัฐ ระยะต้นทาง แรงงานพม่าตัดสินใจเดินทางเข้าสู่ไทยจากปัญหาเศรษฐกิจ รายได้ต่ำ ความไม่มั่นคงทางการเมือง และโอกาสงานที่ดึงดูดในไทย ขณะเดียวกัน เครือข่ายนายหน้าและเครือข่ายที่อยู่ในพื้นที่ชายแดนช่วยอำนวยความสะดวกและสร้างแรงสนับสนุนในการตัดสินใจเดินทาง งานวิจัยของ NaBhadalung & Pailoplee (2024) พบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจและเครือข่ายเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้แรงงานตัดสินใจเข้าประเทศโดยผิดกฎหมาย ระยะกลางทาง แรงงานใช้ช่องทางธรรมชาติ เช่น แม่น้ำเมย ป่าเขา และช่องเขาที่ควบคุมยาก เดินเท้า เรือเล็ก หรือเดินตอนกลางคืน พร้อมมีผู้นำทางท้องถิ่นและจุดพักคอย ก่อนถูกไล่เสี่ยงต่อด้วยรถยนต์ดัดแปลง ระบบนี้เป็น เครือข่ายหลายชั้น ที่สามารถปรับเปลี่ยนตามมาตรการรัฐ รายงานของ IOM (2023) และ NaBhadalung & Pailoplee (2024) ชี้ว่าช่องทางชายแดนแบบพร่อง (porous border) ทำให้เครือข่ายลักลอบสามารถปรับตัวตามมาตรการลาดตระเวนและการตรวจสอบได้ และระยะปลายทาง แรงงานถูกส่งต่อให้กับนายจ้างหรือเครือข่ายผู้หางานทันที บางส่วนถูกจำกัดเสรีภาพ ถูกยึดเอกสาร และต้องชดใช้หนี้ค่าลักลอบ การเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการทำงานที่เป็นธรรมมีข้อจำกัด การพักค้างในแคมป์ปิดทำให้แรงงานผิดกฎหมายสะสม และสนับสนุนเครือข่ายลักลอบอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยของ TDRI (2021) พบว่าขบวนการปลายทางมีลักษณะเป็น การควบคุมแรงงานแบบปิด และเป็นจุดที่นายหน้าหรือผู้ว่าจ้างมีอำนาจเหนือแรงงานสูง ส่งผลให้แรงงานตกอยู่ในสภาพเปราะบางและเสี่ยงต่อการถูกเอาเปรียบ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย



ภาพที่ 2 กระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดตาก

สรุป

สรุปในภาพรวมของบทความ กระบวนการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในจังหวัดตาก โดยวิเคราะห์ทั้งบริบทพื้นที่ชายแดนและโครงสร้างเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่าลักษณะภูมิประเทศตามแนวชายแดน เช่น แม่น้ำเมย ป่าเขา และชุมชนชายแดน เอื้อต่อการ

เคลื่อนย้ายข้ามแดนอย่างต่อเนื่อง กระบวนการลักลอบดำเนินการเป็นระบบ 3 ระยะ ได้แก่ ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง ภายใต้เครือข่ายนายหน้าที่มีการแบ่งบทบาทชัดเจนและปรับตัวได้ตามมาตรการรัฐ แรงงานจำนวนมากถูกส่งต่อเข้าสู่ตลาดแรงงานภาคเกษตรและโรงงานขนาดเล็ก บางส่วนเผชิญข้อจำกัดด้านเสรีภาพและภาระหนี้ค่าล๊อบ งานวิจัยจึงเสนอกรอบอธิบายเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงมิติพื้นที่ เครือข่ายล๊อบ และโครงสร้างตลาดแรงงานเข้าด้วยกัน เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการกำหนดนโยบายที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทชายแดน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ภาครัฐควรปรับปรุงกระบวนการ MOU และการออกเอกสารแรงงานข้ามชาติ ลดความซับซ้อนและระยะเวลาในการออกเอกสาร เพิ่มความโปร่งใสในขั้นตอนการนำเข้าแรงงาน และกำหนดค่าธรรมเนียมที่เหมาะสม เพื่อลดแรงจูงใจให้แรงงานเลือกเส้นทางผิดกฎหมาย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ภาครัฐควรเสริมความร่วมมือชายแดนและระบบลาดตระเวนแบบมีส่วนร่วมพัฒนาความร่วมมือไทย–เมียนมาในการสอดส่องชายแดนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนชายแดนในการรายงานและป้องกันการลักลอบแรงงาน สร้างระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างประเทศและหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อลดความพร่องของแนวชายแดน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรมุ่งขยายกรอบการวิจัยให้ครอบคลุมทั้งในเชิงพื้นที่ เชิงเปรียบเทียบ และเชิงปริมาณอย่างบูรณาการ กล่าวคือ ควรศึกษาสาเหตุของการหลบหนีเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวจากหลายประเทศต้นทาง เช่น กัมพูชา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยผลักดัน-ดึงดูดที่แตกต่างกัน และใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายที่แก้ไขปัญหาได้ตรงจุด ควบคู่กับการศึกษาเปรียบเทียบผลการนำนโยบายแรงงานไปปฏิบัติของประเทศไทยกับประเทศอื่น เพื่อนำบทเรียนมาวิเคราะห์ ปรับปรุง และพัฒนากลไกการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด นอกจากนี้ ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณโดยสำรวจความคิดเห็นและประสบการณ์ของแรงงานต่างด้าวที่พำนักอยู่ในประเทศ เพื่อนำข้อมูลมาพัฒนาดัชนีชี้วัดความสำเร็จของนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม อันจะช่วยให้การประเมินผลและการตัดสินใจเชิงนโยบายในอนาคตตั้งอยู่บนหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนและรอบด้าน

เอกสารอ้างอิง

บุญคง หันจางสิทธิ์. (2540). เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระราชบัญญัติการทำงานของแรงงานต่างด้าว. (2551). ราชกิจจานุเบกษา. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2567 จาก https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/BKK_th/a18e

983e252f5e0a89acbd9c11ecf423.pdf

- ผกาวิไล เมืองมูล. (2560). *การนำนโยบายแรงงานต่างด้าวไปปฏิบัติ: ศึกษาบทบาทของบริษัทจัดหาแรงงานต่างด้าว จังหวัดเชียงใหม่*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ดีพิมพ์]. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิลาศ เสาวภา. (2551). *แนวทางการพัฒนาการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าในพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- สิริโฉม พรหมโฉม. (2558). *การทำงานของคนต่างด้าวหรือแรงงานข้ามชาติ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2567 จาก <http://web.senate.go.th/lawdatacenter>.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2564). *โครงการการออกแบบระบบการประกันสังคมที่รองรับการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการทำงานในอนาคต*. กองยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนและสังคม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน. (2568). *สถานการณ์เศรษฐกิจแรงงาน และการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างประเทศ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2568 จาก <https://warning.mol.go.th/uploadFile/pdf/pdf-2025-12-01-1764571033.pdf>
- อำนาจ นิลวิไล. (2543). *แนวทางการจัดระเบียบนำเข้าและการจัดระบบควบคุมการทำงานของแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายของไทย : ศึกษาจากกรณีของประเทศสิงคโปร์และมาเลเซีย*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2009). *The age of migration: International population movements in the modern world*. Fourth Edition: Revised and Updated. Printed and bound in China.
- Demetriou, O. (2007). *To cross or not to cross? Subjectivization and the absent state in Cyprus*. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 13, 987–1006.
- Ingold, T. (2000). *The Perception of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill*. London: Routledge.
- International Organization for Migration. (2024). *World Migration Report 2024*. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2567 จาก <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2024>
- International Organization for Migration. (2023). *Migration Governance Indicators*. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2567 จาก <https://publications.iom.int/books/migration-governance-indicators-profile-2023-kingdom-thailand-thai>
- Jimenez, A.C. (2003). *On space as a capacity*. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 9, 137–53.
- Massey, D. (2008). *For Space*. Los Angeles: SAGE.

NaBhadalung & Pailoplee. (2024). GIS analysis of route along the Thailand–Myanmar border using topographic data: Implication for illegal immigration. *Bulletin of Earth Sciences of Thailand*. 16(2). 1–18.

TDRI. (2021). Analysis of COVID–19 Effects towards Tourism Sectors. Retrieved March 30, 2023, from <https://tdri.or.th/2021/02/covid-112/>